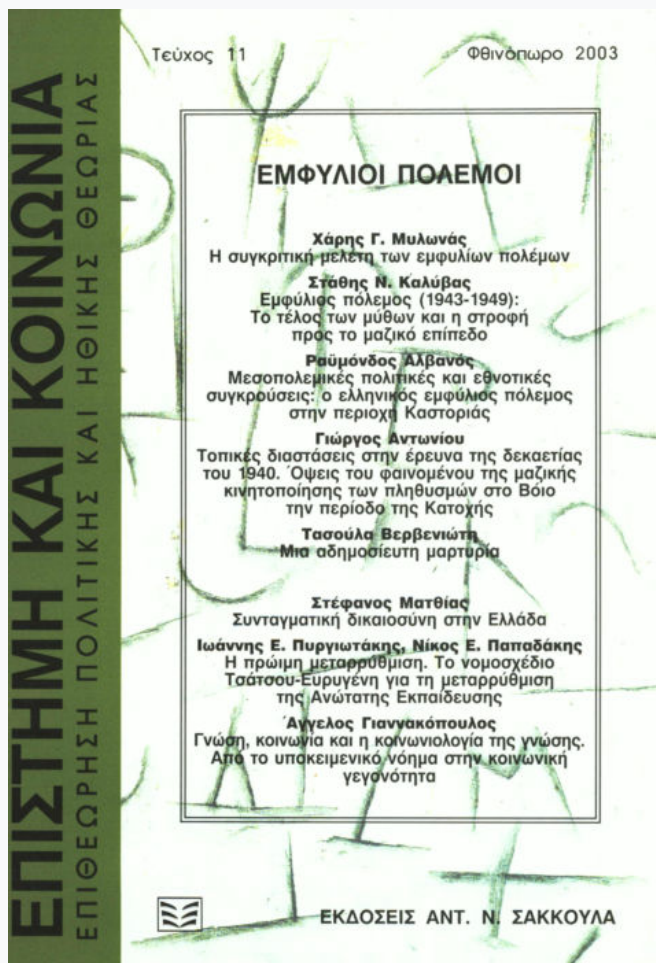

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 11 (2003)

Εμφύλιοι πόλεμοι

Συνταγματική δικαιοσύνη στην Ελλάδα

Στέφανος Μαθθίας

doi: [10.12681/sas.921](https://doi.org/10.12681/sas.921)

Copyright © 2015, Στέφανος Μαθθίας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μαθθίας Σ. (2015). Συνταγματική δικαιοσύνη στην Ελλάδα. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 11, 171-186. <https://doi.org/10.12681/sas.921>

Συνταγματική δικαιοσύνη στην Ελλάδα

Στέφανος Μαθίας*

Η σύσταση Συνταγματικού Δικαστηρίου και στην Ελλάδα, με συνταγματική βέβαια αναθεώρηση, είναι επιτακτική. Μόνο ένα τέτοιο μόνιμο και εξειδικευμένο δικαστικό όργανο, με ολιγομελή σύνθεση, από αναγνωρισμένου κύρους νομομαθείς, αυστηρά δε υπερχομματικό, είναι σε θέση να διασφαλίσει τη συγκεντρωτική και ενιαία, αυθεντική και πειστική κρίση για τη συνταγματικότητα του νόμου. Το ισχύον σήμερα σύστημα του παρεμπόδιτος ελέγχου της συνταγματικότητας της διάταξης που καλείται εκάστοτε να εφαρμοστεί από το συμπτωματικά αρμόδιο δικαστήριο, συχνά πρωτοβάθμιο, οδηγεί σε χρονίζουσες νομολογιακές διακυμάνσεις, σε αβεβαιότητας δικαίου, σε όψιμη ανατροπή διαμορφωμένων καταστάσεων και σε διάψευση της εμπιστοσύνης των πολιτών. Έχει, επομένως, αρνητική επιρροή στην κοινωνική συμβίωση, στον οικονομικό σχεδιασμό και στις επενδύσεις.

Ο συγκεντρωτικός έλεγχος συνταγματικότητας πρέπει να γίνεται, κυρίως, προληπτικά εφόσον, μετά την ψήφιση αλλά πριν από τη δημοσίευση του νόμου, τούτο ζητηθεί από ορισμένα ανώτατα πολιτειακά όργανα ή από ομάδα 50 τουλάχιστον βουλευτών, κατά το επιτυχημένο πρότυπο του γαλλικού Conseil constitutionnel (Συνταγματικού Συμβουλίου), ώστε να αποτρέπεται η εισαγωγή στην έννομη τάξη αντισυνταγματικών διατάξεων. Θα μπορεί, όμως, να γίνεται και εκ των υστέρων, ύστερα από παραπεμπτική απόφαση του δικαστηρίου ενώπιον του οποίου το δίλημμα της συνταγματικότητας ανακύπτει.

Στο Συνταγματικό αυτό Δικαστήριο πρέπει να δοθούν και όλες οι κατά το άρθρο 100 του Συντάγματος αρμοδιότητες του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου, καθώς και ορισμένες αρμοδιότητες από αυτές που σήμερα ανήκουν σε Ανεξάρτητες Αρχές, επιπλέον δε να του ανατεθεί η εκδίκαση ορισμένων 'συνταγματικών προσφυγών', κατά το πρότυπο του γερμανικού Verfassungsgericht.

---

* Επίτιμος Πρόεδρος του Αρείου Πάγου.

Εισαγωγή

Στις μέρες μας κάθε δικαστήριο, ανεξαρτήτως δικαιοδοσίας (ασικό, ποινικό, διοικητικό) βρίσκεται, πολύ συχνότερα από άλλοτε, αντιμέτωπο με ζητήματα συνταγματικότητας του νόμου και με ποικίλα θέματα συνταγματικού δικαίου τα οποία δεν μπορεί να αντιμετωπίσει με ασφάλεια μόνο του. Αυτό οφείλεται όχι μόνο στην εγγενή ρευστότητα που χαρακτηρίζει τις συνταγματικές κατηγορίες και το συνταγματικό γενικά δίκαιο, το οποίο άλλωστε από τη δεκαετία του 1950 εξελίσσεται ραγδαία, επηρεάζει όλους τους λοιπούς κλάδους της νομικής επιστήμης και μεταμορφώνει σταδιακά το νομικώς σκέπτεσθαι, αλλά και στο γεγονός ότι τέτοια ζητήματα συνδέονται με αξιολογικές εκτιμήσεις στις οποίες ο υποκειμενισμός καρδοκοιεί. Έτσι, η ανάθεση σε *κάθε* δικαστή της κρίσης συνταγματικών ζητημάτων έχει ως μοιραίο επακόλουθο συχνές αβεβαιότητες και αστοχίες, πάντως δε νομολογιακές διακυμάνσεις και τη συνακόλουθη ανασφάλεια δικαίου, ενώ στα ζητήματα του συνταγματικού δικαίου, ιδίως δε συνταγματικότητας των νόμων, θα έπρεπε, κατεξοχήν, οι λύσεις που δίδονται να είναι δογματικά σωστές αλλά και σταθερές, σεβαστές από όλους και δεσμευτικές για όλους (βλ. κατωτ. ΣΤ).

Ας προστεθεί ότι η ένταξή μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και η κύρωση από τη χώρα μας της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), έχουν επιτείνει την ανάγκη ενιαίας επίλυσης ορισμένων καινοφανών ζητημάτων συνταγματικής υφής, όπως είναι οι σχέσεις εθνικής και κοινοτικής έννομης τάξης, η ισχύς και η ιεραρχική δομή των κανόνων του εθνικού αφενός και του κοινοτικού αφετέρου δικαίου, η διεθνής προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τα συνταγματικώς επιτρεπτά όρια εκχώρησης εθνικής εξουσίας σε διεθνείς οργανισμούς, κ.π.ά.

Για την αντιμετώπιση των συνταγματικών αυτών ζητημάτων το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, που συστήθηκε με το άρθρο 100 του Συντάγματος του 1975, στελεχώνεται δε από μέλη των τριών ανώτατων δικαστηρίων της χώρας, υπό την προεδρία του εκάστοτε αρχαιότερου μεταξύ των προέδρων των δύο πρώτων (Αρείου Πάγου και Συμβουλίου Επικρατείας), είναι απρόσφορο, λόγω της συγκυριακής και ετερόκλητης σύνθεσής του από 'δάνειους' δικαστές, λόγω της περιτετημένης δικαιοδοσίας του και, όσον αφορά τη συνταγματικότητα του νόμου, λόγω των όρων που απαιτούνται για την ενεργοποίηση της αρμοδιότητάς του.

Συντρέχουν, λοιπόν, σπουδαίοι λόγοι για τη σύσταση και στη χώρα μας

ενός Συνταγματικού Δικαστηρίου, επιφορτισμένου με την κατά τρόπο ενιαίο επίλυση των ως άνω ζητημάτων. Στους λόγους αυτούς πρέπει να προστεθούν και άλλοι, θεσμικοί, αναφερόμενοι στην ισόρροπη λειτουργία του πολιτεύματος (κατωτ. υπό II) οι οποίοι υπαγορεύουν επίσης την ίδρυση Συνταγματικού Δικαστηρίου.

Στις αναλύσεις που ακολουθούν προτάσσεται σκιαγράφηση του θεσμού του γαλλικού Συνταγματικού Συμβουλίου, που θεωρείται ιδιαίτερα επιτυχημένος και θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως υπόδειγμα, μερικώς τουλάχιστον, για μας (I). Ακολουθεί ανάπτυξη της πρότασης για την καθιέρωση ελληνικής συνταγματικής δικαιοσύνης (II).

I. Το γαλλικό 'Συνταγματικό Συμβούλιο'

A. Ιστορική διαδρομή

Από τη Γαλλική Επανάσταση έως και την 3^η Γαλλική Δημοκρατία (1940) μοναδικός φύλακας της συνταγματικής νομιμότητας στη Γαλλία ήταν το Κοινοβούλιο. Αυτό είχε την αποκλειστική αρμοδιότητα να κρίνει αν οι υπό ψήφιση νόμοι ήταν σύμφωνοι με το Σύνταγμα. Κάθε μέλος του Κοινοβουλίου είχε δικαίωμα να εγείρει, κατά τη συζήτηση, ζήτημα συνταγματικότητας του προτεινόμενου προς ψήφιση κειμένου, οπότε το Σώμα όφειλε να λάβει θέση με ιδιαίτερη ψηφοφορία. Έλεγχος συνταγματικότητας, από οποιοδήποτε άλλο όργανο ή δικαστήριο, κύριος ή παρεμπίπτων, ήταν ανεπίτρεπτος. Αυτό έχει διττή εξήγηση: αφενός την παραδοσιακή, από τη Γαλλική Επανάσταση, αρχή του απόλυτου σεβασμού της λαϊκής θέλησης (*volonté générale*), που ήταν ασυμβίβαστος με τον έλεγχο των πράξεων των αντιπροσώπων του Λαού από οποιοδήποτε κρατικό όργανο, και, αφετέρου, την, παραδοσιακή επίσης, δυσπιστία προς τους δικαστές, που θεωρούνταν σωματιώς διακεείμενοι προς το προεπαναστατικό καθεστώς, το *ancien régime*. Χαρακτηριστική είναι διάταξη του πρώτου μετεπαναστατικού Οργανισμού Δικαστηρίων, του 1790, σύμφωνα με την οποία: *Les tribunaux ne pourront prendre, directement ou indirectement, aucune part à l'exercice du pouvoir législatif, ni empêcher ou suspendre l'exécution des décrets du corps législatif, à peine de forfaiture.*

Υπό την 4^η Γαλλική Δημοκρατία (1946-1958), η κατάσταση δεν μεταβλήθηκε ουσιαστικά. Το *Comité constitutionnel*, που ιδρύθηκε τότε, είχε ως μόνη αποστολή να οριοθετεί, σε περίπτωση αμφισβήτησης, την κανονιστική εξουσία μεταξύ Κοινοβουλίου και Κυβέρνησης, η δράση του δε υπήρξε ασήμαντη.

Όταν, κατά το έτος 1958, ο Στρατηγός De Gaulle κλήθηκε στην εξουσία, ψηφίστηκε νέο Σύνταγμα και εγκαινιάστηκε η 5^η Γαλλική Δημοκρατία. Το Σύνταγμα αυτό συνέστησε το Conseil constitutionnel (Συνταγματικό Συμβούλιο) στο οποίο, ύστερα από πολλούς διαταγμούς, ανατέθηκε, με τα άρθρα 61 και 62, ο *προληπτικός έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων*. Τα λοιπά δικαστήρια (πολιτικά, ποινικά, διοικητικά, ακόμη και τα ανώτατα) εξακολούθησαν να στερούνται απολύτως, έως και σήμερα, κάθε δυνατότητας να εξετάζουν, έστω και παρεμπιπτόντως, τη συνταγματικότητα των πράξεων της νομοθετικής λειτουργίας.

Στο Συνταγματικό Συμβούλιο μεταφέρθηκε και η εξουσία τού υπό το προηγούμενο Σύνταγμα Comité constitutionnel, να αποφαινεται, σε αμφισβητούμενες περιπτώσεις, αν ορισμένη ύλη ανήκει στην κανονιστική αρμοδιότητα της Κυβέρνησης ή υπάγεται στο *domaine de la loi*, οπότε και μπορεί να ρυθμιστεί μόνο με νόμο (άρθρα 37 και 41 Συντ.). Στο Συμβούλιο αυτό ανατέθηκε, επιπλέον, να επισημαίνει τις περιπτώσεις κατά τις οποίες η ανάληψη διεθνούς υποχρέωσης περιλαμβάνει ρήτρα που αντιβαίνει στο Σύνταγμα, οπότε κύρωσή της δεν επιτρέπεται παρά μόνο αφού αναθεωρηθεί το Σύνταγμα (άρθρο 54), ώστε να μην ανακύπτει αντίθεση. Δόθηκαν περαιτέρω στο Συνταγματικό Συμβούλιο και ορισμένες άλλες αρμοδιότητες, οι σπουδαιότερες από τις οποίες είναι οι εξής:

1. Να παρέχει στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας ‘συμβουλή’ προκειμένου αυτός να λάβει τα αναγκαία μέτρα, όταν απειλούνται οι δημοκρατικοί θεσμοί, η εθνική ανεξαρτησία, η εδαφική ακεραιότητα της χώρας κ.λπ. – άρθρο 16.
2. Να εποπτεύει στην κανονικότητα της εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας, να εξετάζει τις σχετικές αιτιάσεις και να προβαίνει στην ανακοίνωση του αποτελέσματος – άρθρο 58.
3. Να εκδικάζει τις εκλογικές αμφισβητήσεις – άρθρο 59.
4. Να εποπτεύει στην κανονικότητα διεξαγωγής κάθε δημοψηφίσματος και να ανακοινώνει το αποτέλεσμα – άρθρο 60.

B. Συγκρότηση

Σύμφωνα με το άρθρο 56 του γαλλικού Συντάγματος, το Συνταγματικό Συμβούλιο περιλαμβάνει εννέα μέλη. Η θητεία τους είναι εννεαετής, δηλ. αρκετά μακρά ώστε να έχουν τον χρόνο να εξοικειωθούν και να αποδώσουν. Άλλωστε, μια τέτοια θητεία προσδίδει στα μέλη του Συνταγματικού Συμβουλίου το απαραίτητο κύρος. Η θητεία, όμως, αυτή δεν είναι ανανεώσιμη, και

τούτο για να μην έχουν, και να είναι προς τα έξω φανερό ότι δεν έχουν, καμιά προσδοκία που θα μπορούσε να επηρεάσει τη στάση ή την κρίση τους. Το 1/3 των μελών του Συμβουλίου ανανεώνεται ανά τριετία. Με την κλιμάκωση αυτή της αποχώρησης εξασφαλίζεται η νομολογιακή παράδοση και συνέχεια, διότι τα τρία νέα εκάστοτε μέλη μαθητεύουν, ως προς τον τρόπο σκέψης και χειρισμού, πλησίον των λοιπών έξι, που παραμένουν.

Ο διορισμός των μελών του Συνταγματικού Συμβουλίου γίνεται από πολιτικές κατ' εξοχήν προσωπικότητες. Συγκεκριμένα, τα 3 από τα 9 μέλη επιλέγονται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, άλλα 3 από τον Πρόεδρο της Εθνοσυνέλευσης (Βουλής) και τα λοιπά 3 από τον Πρόεδρο της Γερουσίας. Η αριστίνδην αυτή επιλογή των μελών του Συμβουλίου, από τους κατέχοντες τις τρεις κορυφαίες πολιτειακές θέσεις, κατά την αδέσμευτη, διακριτική εκτίμησή τους, χωρίς καμιά προϋπόθεση, έλεγχο ή σύμπραξη, θα μπορούσε να δώσει αφορμή σε επιφυλάξεις. Στην πράξη, όμως, το σύστημα αυτό ορισμού των μελών του Συνταγματικού Συμβουλίου έχει επιτύχει διότι η πολιτική και ηθική ευθύνη των εκλεκτόρων οδήγησε σε δόκιμες και γενικώς αποδεκτές, κατά κανόνα, επιλογές.

Μέλος του Συνταγματικού Συμβουλίου μπορεί να οριστεί κάθε πολίτης που απολαμβάνει των πολιτικών του δικαιωμάτων, ανεξάρτητα από επαγγελματικές γνώσεις ή προϋπηρεσία. Κατά κανόνα επιλέγονται πρώην ανώτατοι κρατικοί λειτουργοί, πολιτικοί, πανεπιστημιακοί καθηγητές, νομομαθείς ή άλλα πρόσωπα κύρους.

Ο Πρόεδρος του Συνταγματικού Συμβουλίου υποδεικνύεται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και είναι πρόσωπο εξαιρετικά σημαντικό από άποψη ιεραρχίας και αρμοδιοτήτων, διότι διευθύνει τις εργασίες του κορυφαίου αυτού οργάνου, επιπλέον δε, αν προκύψει ισοψηφία, η ψήφος του κασιχύει.

Σε περίπτωση παραίτησης ή θανάτου μέλους του Συνταγματικού Συμβουλίου ο αντικαταστάτης του επιλέγεται από εκείνον που είχε ορίσει τον παραιτηθέντα ή αποβιώσαντα, για το υπόλοιπο μόνο της θητείας του, εκτός αν ο χρόνος που απομένει είναι βραχύτερος της τριετίας, οπότε ο αντικαταστάτης ορίζεται για πλήρη εννεαετή θητεία.

Εκτός από τα εννέα μέλη για τα οποία έγινε λόγος, στο Συνταγματικό Συμβούλιο ανήκουν *ex officio*, *ισοβίως*, οι διατελέσαντες Πρόεδροι της Δημοκρατίας. Στην πράξη, όμως, μόνον δύο από αυτούς λάμβαναν μέρος στις συνεδριάσεις του Συμβουλίου, και αυτό κατά τα πρώτα έτη της λειτουργίας του.

Τα μέλη του Συνταγματικού Συμβουλίου δεν επιτρέπεται να κατέχουν άλλη θέση ούτε να είναι υπουργοί, βουλευτές ή γερούσιαστές (άρθρο 57 του Συντάγματος).

Γ. Νομική φύση του Συνταγματικού Συμβουλίου και του ασκούμενου από αυτό ελέγχου συνταγματικότητας

Ένα Συνταγματικό 'Δικαστήριο' πρέπει, κανονικά, να απαρτίζεται από πρόσωπα που έχουν νομική παιδεία και δικαστική ιδιότητα. Επιπλέον, ένα τέτοιο όργανο πρέπει να διαθέτει ευρεία συνταγματική *δικαιοδοσία* που να περιλαμβάνει τουλάχιστον: α) *δικαστικό* έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων και β) *δικαστική* επίλυση κάθε άλλου αμφισβητούμενου ζητήματος, αναγόμενου στη σύνθεση, την αρμοδιότητα και τη λειτουργία των *οργάνων του κράτους* (εκλογικές αμφισβητήσεις, άρση συγκρούσεων, κ.λπ.) ή στα ατομικά συνταγματικά δικαιώματα. Τέτοια ευρεία δικαιοδοσία έχουν λ.χ. τα Συνταγματικά 'Δικαστήρια' της Γερμανίας, της Ιταλίας, της Ισπανίας, τα οποία εκδικάζουν και 'ατομικές' συνταγματικές προσφυγές.

Το γαλλικό Συνταγματικό Συμβούλιο αφενός απαρτίζεται από προσωπικότητες που, όμως, δεν έχουν απαραίτητως, όπως είδαμε, νομική παιδεία ούτε, πολύ περισσότερο, δικαστική ιδιότητα, την οποία και δεν αποκτούν από το γεγονός ότι γίνονται μέλη του οργάνου αυτού, και αφετέρου έχει τις απλώς ρυθμιστικές, *γνωμοδοτικές* και *εποπτικές* αρμοδιότητες, που είδαμε (άρθρα 37, 41, 16, 58, 60 του γαλλικού Συντάγματος), εκδικάζει δε μόνο τις εκλογικές αμφισβητήσεις (άρθρο 59).

Ούτε ο έλεγχος συνταγματικότητας που ασκεί, σύμφωνα με το άρθρο 61, έχει, με βάση τα ανωτέρω κριτήρια, χαρακτήρα δικαιοδοτικό. Διότι:

1. είναι σε κάθε περίπτωση *προληπτικός* και *αφηρημένος*, αφού γίνεται *in abstracto*, ανεξάρτητα από συγκεκριμένη υπόθεση,

2. είναι ενταγμένος στην άσκηση της *νομοθετικής λειτουργίας*, αφού χωρεί ύστερα μεν από την ψήφιση πριν, όμως, από την έκδοση και δημοσίευση του νομοθετικού κείμενου, προτού δηλ. αυτό καταστεί νόμος,

3. προκειμένου περί κοινών νόμων ο έλεγχος γίνεται κατόπιν πρωτοβουλίας ορισμένων πολιτειακών παραγόντων που μετέχουν στην άσκηση της νομοθετικής λειτουργίας (του Προέδρου της Δημοκρατίας, του Πρωθυπουργού, του Προέδρου της Βουλής, του Προέδρου της Γερουσίας και, από το έτος 1974, ύστερα από σχετική προσθήκη στο άρθρο 61, κοινοβουλευτικής ομάδας 60 τουλάχιστον βουλευτών ή 60 γερούσιαστών), οι οποίοι *παραπέμπουν* το νομοθετικό κείμενο στο Συντ. Συμβούλιο, κατά την απόλυτη *δια-*

κριτική εκτίμησή τους, συνήθως ενόψει αντιρρήσεων που διατυπώθηκαν ή αμφιβολιών που ανέκυψαν. Μόνον δε όταν πρόκειται για θεσμικούς νόμους ή για τον κανονισμό του ενός ή του άλλου νομοθετικού σώματος, η παραπομπή είναι υποχρεωτική. Ο έλεγχος της συνταγματικότητας περιορίζεται, έτσι, στη νέα εκάστοτε νομοθετική παραγωγή. Το Συμβούλιο δεν μπορεί να επιληφθεί της συνταγματικότητας ισχυόντων ήδη νόμων, παρά μόνο επ' ευκαιρία ελέγχου νέου νομοθετικού κειμένου που αποσκοπεί στη συμπλήρωση ή τροποποίηση ισχύοντος νόμου (απόφαση 85-187 DC 1985).

Ας σημειωθεί ότι κατά το έτος 1989, η τότε κυβέρνηση Mitterrand, πρότεινε να δοθεί στο Συνταγματικό Συμβούλιο η εξουσία να ασκεί έλεγχο της συνταγματικότητας του νόμου και μετά τη δημοσίευσή του, ύστερα από παραπεμπτική απόφαση δικαστηρίου ενώπιον του οποίου ανακύπτει εκάστοτε το ζήτημα. Μια τέτοια κρίση της συνταγματικότητας ισχύοντος νόμου, ύστερα από δικαστική παραπομπή, θα είχε πράγματι δικαιοδοτικό χαρακτήρα. Ενώ όμως η Βουλή υιοθέτησε την πρόταση αυτή, στη Γερουσία προβλήθηκε σθεναρή αντίσταση και η κυβέρνηση αναγκάστηκε να την αποσύρει.

Με τα δεδομένα αυτά, το γαλλικό Conseil constitutionnel αποτελεί μεν ανώτατο πολιτειακό όργανο, δεν συγκεντρώνει όμως τους απαραίτητους όρους για να θεωρηθεί 'δικαστήριο', όπως άλλωστε και από την ονομασία του (conseil και όχι cour) προκύπτει.

Ωστόσο, χάρη στο κύρος που σταδιακά απέκτησε, το Conseil constitutionnel αναδείχθηκε σε έναν σπουδαίο θεσμό που, μέσω ιδίως του προληπτικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νομοθετικών κειμένων που παραπέμπονται σε αυτό, εγγυάται τη συνταγματική τάξη και τα ατομικά δικαιώματα των πολιτών.

Ενόψει δε της εξέλιξης αυτής, δεν είναι λίγοι εκείνοι που υποστηρίζουν πλέον στη Γαλλία ότι το Συμβούλιο ασκεί, κατά τρόπο ανεξάρτητο από την κυβέρνηση και από τα νομοθετικά σώματα, έλεγχο που προσήκει σε δικαστικό όργανο, χαρακτηρίζουν επομένως το όργανο αυτό δικαστήριο.

4. Έκταση του ελέγχου, διαδικασία και ισχύς της απόφασης

Μερικές νύξεις σχετικά με τις μορφές και την έκταση του ελέγχου θα μας προσφέρουν μια εναργέστερη εικόνα του έργου του Συμβουλίου:

Ο έλεγχος της συνταγματικότητας που ασκείται από το Συμβούλιο εκτείνεται σε όλες τις διατάξεις του νομοθετικού κειμένου και όχι μόνο σε όσες ειδικά μνημονεύονται, ενδεχομένως, στο έγγραφο της παραπομπής (αποφάσεις αριθ. 60-8 DC 1960, 74-54 DC 1975, 82-146 DC 1982, 93-307 DC 1992,

96-377 DC 1996 κ.ά.). Αφορά δε ο έλεγχος αυτός όχι μόνο την ουσιαστική (εσωτερική) συνταγματικότητα αλλά και ορισμένα τουλάχιστον τυπικά στοιχεία (λ.χ. τις άσχετες προς το νομοθετικό αντικείμενο διατάξεις και τροπολογίες: 86-225 DC 1987, 93-329 DC 1994, 95-370 DC 1995, σχετ. και 79-110 DC 1979). Το Συμβούλιο δεν υπεισέρχεται σε ουσιαστικές κρίσεις και εκτιμήσεις για τη νομοθετική ανάγκη ή για την καταλληλότητα ή σκοπιμότητα της ρύθμισης που έχει επιλεγεί, διότι δεν υποκαθιστά τον νομοθέτη (αποφάσεις 74-54 DC 1975, 19-20 Ιαν.1981 και 23 Αυγ.1985). Ελέγχει, όμως, τις ρυθμίσεις που ο νομοθέτης επέλεξε ενόψει του επιδιωκόμενου από τον νόμο σκοπού (λ.χ. 90-280 DC 1990). Επιπλέον, εμπνεόμενο από τη νομολογία του Conseil d'Etat για τον ακυρωτικό έλεγχο των διοικητικών πράξεων λόγω προφανούς πλάνης περί τα πράγματα, ελέγχει επίσης τις νομοθετικές επιλογές σε περίπτωση προφανώς εσφαλμένης εκτίμησης (erreur manifeste d'appréciation) όσον αφορά λ.χ. τη συνδρομή ορισμένων πραγματικών καταστάσεων (81-132 DC 1982, 84-181 DC 1985). Αν η αντισυνταγματικότητα δεν αφορά το σύνολο του νομοθετήματος αλλά ορισμένες μόνο διατάξεις (όπως άλλωστε συνήθως συμβαίνει), το Συμβούλιο συχνά επισημαίνει και πώς πρέπει αυτές να αναμορφωθούν, ώστε να συνάδουν προς το Σύνταγμα ή πώς πρέπει να ερμηνευθούν, ώστε να μην αντίκεινται σε αυτό (86-207 DC 1986, 93-323 DC 1993, 93-325 DC 1993).

Το Συνταγματικό Συμβούλιο συνεδριάζει χωρίς δημοσιότητα. Επιτρέπεται πάντως, και συνηθίζεται, η υποβολή παρατηρήσεων από την κυβέρνηση και την αντιπολίτευση, και υπομνημάτων από κάθε ενδιαφερόμενο άτομο ή ομάδα, νομικό πρόσωπο ή φορέα. Οφείλει να εκδώσει την 'απόφασή' του το αργότερο μέσα σε ένα μήνα από την παραπομπή. Η κυβέρνηση μπορεί, αν υπάρχει επείγουσα ανάγκη, να περιορίσει την προθεσμία αυτή σε οκτώ ημέρες. Σε κάθε περίπτωση παραπομπής η προθεσμία έκδοσης και δημοσίευσης του νόμου αναστέλλεται έως ότου ο φάκελος επιστραφεί με την απόφαση του Συμβουλίου.

Κατά της απόφασης του Συμβουλίου δεν χωρεί προσφυγή ή ένδικο μέσο. Η απόφασή του δεσμεύει όλες τις δημόσιες αρχές και εξουσίες, κυβερνητικές, νομοθετικές, διοικητικές και δικαστικές, ως προς την κρίση περί συνταγματικότητας ή μη. Νομοσχέδιο που κρίθηκε αντισυνταγματικό δεν επιτρέπεται να δημοσιευθεί ούτε εφαρμόζεται (άρθρο 62). Επομένως η ψήφισή του, που έχει προηγηθεί, αποβαίνει μάταιη. Μπορεί, όμως, το σχετικό κείμενο να αναμορφωθεί, σύμφωνα με τις απόψεις του Συνταγματικού Συμβουλίου, και να επανεισαχθεί στο οικείο νομοθετικό σώμα, οπότε και διανοίγεται η δυ-

νατότητα, μετά την επιψήφισή του και πριν από τη δημοσίευσή του, νέας παραπομπής του στο Συμβούλιο.

E. Οι σπουδαιότεροι σταθμοί στη νομολογία του Συμβουλίου

Μια συνοπτική αναδρομή στη νομολογία του Συντ. Συμβουλίου μας επιτρέπει να παρακολουθήσουμε την πορεία του, επιφυλακτική αλλά σταθερή, προς την εμβάθυνση και ουσιαστικοποίηση του έργου του. Αυτή χαρακτηρίζεται από τη σταδιακή διαμόρφωση ενός *πεδίου συνταγματικότητας* (bloc de constitutionnalité: 59-2 DC 1959 κ.π.ά.). Ό,τι περιλαμβάνεται σε αυτό ανήκει στη δικαιοδοσία του, ενώ, αντίθετα, ό,τι κείται εκτός εξαιρείται από τη δικαιοδοσία του.

Θα επισημάνουμε μερικούς από τους σημαντικότερους σταθμούς στην εξέλιξη αυτή:

1. Όπως είναι γνωστό τα *δικαιώματα και οι ελευθερίες του ανθρώπου* δεν περιλαμβάνονται στο καθαυτό σώμα του γαλλικού Συντάγματος αλλά σε ένα ιδιαίτερο κείμενο, τη Διακήρυξη της Γαλλικής Επανάστασης (déclaration des droits de l'homme et du citoyen) το οποίο, μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και την απελευθέρωση της Γαλλίας εμπλουτίστηκε, κατά τη σύνταξη του Συντάγματος του έτους 1946, με ορισμένες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές αρχές (principes). Στο κείμενο αυτό παραπέμπει το προοίμιο (préambule) του ισχύοντος γαλλικού Συντάγματος του 1958. Υπήρχε παραδοσιακή αμφισβήτηση αν το προοίμιο αυτό είχε δεσμευτική ισχύ συνταγματικού κειμένου ή αποτελούσε απλώς εξαγγελία αρχών. Κατά το έτος 1971 το Συνταγματικό Συμβούλιο αποφάσισε υπέρ της πρώτης εκδοχής δεχόμενο, επομένως, και ότι τα ανθρώπινα αυτά δικαιώματα και ελευθερίες περιλαμβάνονται στο *πέδιο συνταγματικότητας*. Η θέση αυτή επικροτήθηκε. Έκτοτε το Συμβούλιο επεξέτεινε τον έλεγχο του στη συμβατότητα των νομοθετικών κειμένων προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες που περιέχονται στο προοίμιο (71-44 DC 1971, 73-51 DC 1973, 80-127 DC 1981, 83-164 DC 1983, 84-181 DC 1984, 86-217 DC 1986, 93-325 DC 1993). Ενεργεί, μάλιστα, τον έλεγχο της συνταγματικότητας *ιδίως* από τη σκοπιά του σεβασμού των δικαιωμάτων και ελευθεριών αυτών (76-75 DC 1977, 85-196 και 197 DC 1985).

2. Κατά την ίδια εποχή το Συμβούλιο προσέδωσε συνταγματική ισχύ στις *θεμελιώδεις αρχές* που είναι ιδιαίτερα αναγκαίες στην εποχή μας και αναγνωρίζονται από τους νόμους της Γαλλικής Δημοκρατίας' (principes fondamentaux ... reconnus par les lois de la République). Ως τέτοιες αρχές

θεώρησε, μεταξύ άλλων, την ελευθερία του συνεταιριζέσθαι (71-44 DC 1971), την ανεξαρτησία της διοικητικής δικαιοσύνης, το αυτοδιοίκητο των πανεπιστημιακών αρχών, την ισότητα ενώπιον του νόμου, την αρχή της συνέχειας των κρατικών υπηρεσιών, την ισονομία, την ισηγορία, την ισότητα δικονομικών όπλων, την προστασία του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την ελευθερία γάμου, κ.ά. (73-51 DC 1973 κ.π.ά.). Είναι, ωστόσο, αξιοσημείωτο ότι το Συμβούλιο, αν και το γαλλικό σύνταγμα προβλέπει την υπεροχή των διεθνών συνθηκών που έχουν κυρωθεί από τη γαλλική πολιτεία, καθώς και του κοινοτικού δικαίου, έναντι των κοινών νόμων (άρθρο 55), αρνείται να ελέγξει τη συμβατότητα των τελευταίων προς τις πρώτες και προς το κοινοτικό δίκαιο, κρίνοντας ότι η αρμοδιότητά του περιορίζεται στον έλεγχο της *συνταγματικότητας*, ενώ ο έλεγχος της *συμβατότητας* των νόμων προς τους κανόνες του διεθνούς δικαίου και προς το κοινοτικό δίκαιο απόκειται στα κοινά και τα διοικητικά δικαστήρια, τα οποία και μπορούν, ως προς το κοινοτικό δίκαιο, να απευθύνουν προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΚ. Έτσι το Συμβούλιο περιέλαβε μεν στο *bloc de constitutionnalité* τις ως άνω 'θεμελιώδεις αρχές', αντίθετα όμως απέκλεισε από το 'πεδίο συνταγματικότητας' το δίκαιο των διεθνών συνθηκών και το κοινοτικό δίκαιο, πρωτότυπο και παράγωγο (74-54 DC 1975).

3. Από το έτος 1989 το Συμβούλιο επεξέτεινε τον έλεγχό του και στη συμβατότητα των διατάξεων των κοινών νόμων προς τους οργανικούς νόμους (*lois organiques*) δηλαδή τους *θεσμικούς νόμους* τους εκτελεστικούς των συνταγματικών διατάξεων, τους οποίους έτσι περιέλαβε στο 'πεδίο συνταγματικότητας'.

4. Κατά τη δεκαετία του 1980, το Συμβούλιο έκρινε ότι ισχύ συνταγματική έχουν όχι μόνο οι ρητές συνταγματικές επιταγές ή απαγορεύσεις αλλά και ο σκοπός που επιδιώκεται από αυτές και από τις διατάξεις που καθιερώνουν τα δικαιώματα και αναγνωρίζουν τις ελευθερίες του ανθρώπου. Έτσι δέχτηκε ότι για την πραγμάτωση της συνταγματικά κατοχυρωμένης ελευθερίας ενημέρωσης προϋποτίθεται η δυνατότητα επιλογής μεταξύ πλειόνων μέσων (ραδιοτηλεοπτικών σταθμών), άρα στον σκοπό του συνταγματικού νομοθέτη περιλαμβάνεται και η διασφάλιση της πολυφωνίας και της διαφάνειας στην πληροφόρηση και δεν επιτρέπονται μέτρα ασυμβίβαστα προς τον σκοπό αυτό (86 - 217 DC 1986).

5. Από το έτος 1986 το Συνταγματικό Συμβούλιο δεν αρκείται στη διαπίστωση της αντισυνταγματικότητας και στην απλή επισήμανσή της αλλά, συχνά, *υποδεικνύει και τον τρόπο κατά τον οποίο πρέπει η διάταξη να διατυ-*

πρωθεί, ώστε να βρίσκεται σε αρμονία με το Σύνταγμα και τις συνταγματικούς επιπέδου διατάξεις και αρχές.

6. Το Συμβούλιο σταδιακά καθιέρωσε ως λόγο αντισυνταγματικότητας το προφανώς εσφαλμένο της εκτίμησης και αξιολόγησης, καθώς, επίσης, την εθνική σκοπιμότητα.

ΣΤ. Αποτίμηση του θεσμού

Ο προληπτικός, εφάπαξ, συγκεντρωτικός έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων παρουσιάζει σπουδαία πλεονεκτήματα. Είναι έγκαιρος και οριστικός, αποκρούει δε εξαρχής την εισαγωγή στην έννομη τάξη ενός νομοθετικού κειμένου που δεν βρίσκεται σε αρμονία με το Σύνταγμα. Αποτρέπει, έτσι, την εφαρμογή στις συναλλαγές και στις βιοτικές γενικά σχέσεις αντισυνταγματικών διατάξεων. Αποκλείοντας ταυτόχρονα την εκ των υστέρων αμφισβήτηση της συνταγματικότητας του νόμου, εδραιώνει το κύρος του και υπηρετεί την ασφάλεια του δικαίου. Ας αναλογιστούμε ότι από την εφαρμογή του νόμου δημιουργούνται έννομες σχέσεις, δικαιώματα, συμφέροντα και προσδοκίες. Κάθε, λοιπόν, αίρεση όσον αφορά τη συνταγματικότητα του νόμου αποτελεί παράγοντα αβεβαιότητας που υπονομεύει την έννομη τάξη. Αν, μάλιστα, ακολουθήσουν αμφισβητήσεις και μακροχρόνιες νομολογιακές διακυμάνσεις, όπως συνήθως συμβαίνει, οι ενδιαφερόμενοι βρίσκονται ενώπιον διλήμματος που τους υποχρεώνει σε αναμονή ή σε ανάληψη του κινδύνου. Μια τέτοια κατάσταση επιδρά αρνητικά σε κάθε είδους κοινωνικό προγραμματισμό, στον οικονομικό σχεδιασμό και στις επενδύσεις. Η μετά πάροδο ετών διάγνωση αντίθεσης του νόμου προς το Σύνταγμα ανατρέπει διαμορφωμένες καταστάσεις και διαψεύδει, κατά τρόπο ενίοτε οδυνηρό, την εμπιστοσύνη των πολιτών.

Εξάλλου, όταν ο έλεγχος της συνταγματικότητας γίνεται κυρίως και όχι παρεμπιπτόντως, από ένα, και μάλιστα ανώτατο, ειδικό και έμπειρο όργανο, που αποφασίζει με κριτήρια ενιαία, χωρίς καθυστερήσεις ούτε ενδοιασμούς εξαιτίας της στο μεταξύ εφαρμογής του νόμου, είναι φανερό ότι γίνεται εγκυρότερα, ασφαλέστερα, ταχύτερα και ψυχραιμότερα.

Έχει, ωστόσο, το σύστημα αυτό και μειονεκτήματα. Η αφηρημένη, *in vitro*, εξέταση του νομικού κειμένου δεν αποκαλύπτει πάντοτε τις αδυναμίες του, ούτε παρέχει τη δυνατότητα πρόβλεψης και αξιολόγησης όλων των συνεπειών από την εφαρμογή του.

Ορθότερο και αποτελεσματικότερο θα ήταν ένα σύστημα σε δύο φάσεις, το οποίο και προτείνουμε (II υπό Β).

II. Για ένα ελληνικό Συνταγματικό Δικαστήριο

A. Ο διάχυτος, παρεμπόπων έλεγχος

Η χώρα μας βίωσε επί έναν αιώνα και εξακολουθεί έως σήμερα να βιώνει τον διάχυτο, παρεμπόπων έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων. Ο έλεγχος αυτός ασκείται ευκαιριακά, από κάθε δικαστήριο, οποιασδήποτε δικαιοδοσίας και βαθμού, ενώπιον του οποίου το ζήτημα τίθεται. Η κύρωση της κρίσης ότι ορισμένος νόμος ή διάταξη του αντίκειται στο Σύνταγμα είναι απλώς η μη εφαρμογή του νόμου ή της διάταξης στην κρινόμενη υπόθεση, χωρίς όμως ο νόμος ή η διάταξη αυτή να ακυρωθεί (άρθρο 93 παρ.4) παρά μόνο στην εξαιρετική περίπτωση που έχει επιληφθεί το ΑΕΔ (άρθρο 100 παρ.4).

Το σύστημα αυτό έχει σοβαρά ελαττώματα, τα οποία και επισημάνθηκαν πιο πάνω (ιδίως στην εισαγωγή και υπό ΣΤ). Τα ελαττώματα αυτά έχουν καταστήσει στην εποχή μας το σύστημα αυτό τουλάχιστον αναχρονιστικό. Κάτω από τις σημερινές συνθήκες τα συνταγματικά ζητήματα είναι πολλά και ετερόκλητα, έχουν δε συχνά τεχνικό χαρακτήρα, συνδέονται με περισσότερες έννομες τάξεις και με διεθνείς δεσμεύσεις της χώρας μας. Έτσι το έργο του συνταγματικού δικαστή είναι δυσβάστακτο για το μεμονωμένο και χωρίς ειδίκευση δικαστήριο. Διότι ένα τυχαίο δικαστήριο σπάνια διαθέτει την απαραίτητη ωριμότητα, πείρα, γνώσεις, κύρος και πειστικότητα για το έργο αυτό. Εξάλλου οι επιπτώσεις από τις ατυχείς ενίοτε λύσεις, καθώς και από την μακρόσυρτη εκκρεμότητα, τις νομολογιακές διχογνωμίες και παλινοδίες, επιπτώσεις πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές, με διεθνείς ενίοτε συνέπειες, είναι σήμερα πολύ επαχθέστερες από άλλοτε.

Για τους λόγους αυτούς ο αναχρονισμός του διάχυτου και παρεμπόπτοντος ελέγχου πρέπει να λήξει. Πρέπει να ανταποκριθούμε στο αίτημα της εποχής, εναρμονιζόμενοι με το σύγχρονο σύστημα συγκεντρωτικού ελέγχου από ειδικό συνταγματικό δικαστήριο, όπως έχει καθιερωθεί σε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη.

B. Συγκεντρωτικός έλεγχος συνταγματικότητας σε δύο φάσεις

Ένας αποτελεσματικός έλεγχος συνταγματικότητας πρέπει να οργανωθεί σε δύο φάσεις, ως προληπτικός που όμως δεν θα αποκλείει την εν συνεχεία παραπομπή του νόμου στο συνταγματικό δικαστήριο με το ερώτημα της συνταγματικότητας.

Ειδικότερα: το συνταγματικό δικαστήριο να ασκεί αρχικά προληπτικό έλεγχο της συνταγματικότητας, μετά μεν την ψήφιση του νομοσχεδίου (ώστε το κείμενο να είναι δεδομένο και οριστικό), πριν όμως από την έκδοση και τη δημοσίευσή του, προτού δηλ. καταστεί νόμος. Ο προληπτικός αυτός έλεγχος του νόμου να εκτείνεται και σε κάποιους τυπικούς όρους της ψήφισης του ώστε να περιοριστούν τα γνωστά φαινόμενα νομοθετικής αταξίας (ψήφιση χωρίς την απαιτούμενη απαρτία, προσθήκη άσχετων τροπολογιών, παραβίαση των περιορισμών των άρθρων 70-72 και 73-76 του Συντάγματος). Η απόφαση του συντ. δικαστηρίου να εκδίδεται μέσα σε βραχεία προθεσμία ώστε να μην προκαλείται καθυστέρηση του νομοθετικού έργου.

Ο προληπτικός έλεγχος δεν είναι δυνατόν, ούτε υπάρχει ανάγκη, να γίνεται σε όλα τα νομοθετικά κείμενα. Διότι τα πλείστα δεν έχουν κανένα 'στίγμα' που θα μπορούσε να δώσει λαβή σε ενδοιασμούς. Ο έλεγχος, λοιπόν, αυτός πρέπει να εξαρτάται από παραπομπή του νομοθετικού κειμένου στο συνταγματικό δικαστήριο είτε από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, είτε από τον Πρόεδρο της Βουλής είτε από κοινοβουλευτική ομάδα 50 τουλάχιστον βουλευτών. Η τελευταία αυτή δυνατότητα, μιας μειοψηφικής μεν αλλά όχι ασήμαντης κοινοβουλευτικής ομάδας, να αποφασίσει αυτή την παραπομπή, παρέχει στην αντιπολίτευση, κατά βάση, ένα αποτελεσματικό μέσο περιφρούρησης της συνταγματικής νομιμότητας. Στο ίδιο το συντ. δικαστήριο δεν πρέπει να δοθεί πρωτοβουλία αυτεπάγγελτου ελέγχου, διότι η άσκησή της θα μπορούσε να το εμπλέξει στην κομματική διαμάχη και να ενθαρρύνει αιτιάσεις για ανάμιξη του στην πολιτική.

Στη φάση λοιπόν αυτή προτείνεται να υιοθετηθεί το γαλλικό πρότυπο.

Σε όσες, όμως, περιπτώσεις, παρά το προληπτικό φιλτράρισμα, εγείρεται εκ των υστέρων, μετά τη δημοσίευση και την εφαρμογή του νόμου, είτε ύστερα από πρόταση διαδίκου είτε αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο, ζήτημα *ουσιαστικής* (εσωτερικής) αντισυνταγματικότητας (αντίθεσης του εφαρμοστέου νόμου προς το Σύνταγμα), το δικαστήριο αυτό, εφόσον θεωρεί, προκριματικά, ότι συντρέχει περίπτωση, πρέπει να μπορεί να παραπέμπει το ζήτημα στο συνταγματικό δικαστήριο, προκειμένου αυτό να αποφανθεί, κυρίως και δεσμευτικά για τους πάντες, ακυρώνοντας τον νόμο ή τη σχετική διάταξη στο μέτρο που κρίνεται αντισυνταγματική. Η ακύρωση του νόμου μπορεί να απαγγέλλεται είτε αναδρομικά είτε μόνο εφεξής (πρβλ. άρθρο 100 παρ.4 εδ.β Συντ.). Η απόφαση του συνταγματικού δικαστηρίου πρέπει και στην περίπτωση αυτή να εκδίδεται μέσα σε σύντομη προθεσμία, ώστε να μην καθυστερεί η δίκη.

Η δεύτερη αυτή φάση αποτελεί αναγκαία ασφαλιστική δικλίδα. Διότι, αφενός ο προληπτικός έλεγχος δεν θα εκτείνεται, όπως είδαμε, σε όλα τα νομοθετικά κείμενα, αλλά μόνο σε όσα παραπέμπονται στο συνταγματικό δικαστήριο και, αφετέρου η αφηρημένη εξέταση του νομοθετήματος δεν αποκαλύπτει πάντοτε, όπως σημειώθηκε, τα τρωτά του, δεν είναι δε συνταγματικά επιτρεπτό να διατηρείται στην έννομη τάξη μια διάταξη αντισυνταγματική από μόνο τον λόγο ότι είτε δεν είχε παραπεμφθεί προληπτικά στο συνταγματικό δικαστήριο είτε αυτό δεν διείδε, κατά τον αφηρημένο, προληπτικό του έλεγχο, το ελάττωμά της.

Το συνταγματικό δικαστήριο πρέπει και στις δύο περιπτώσεις να συνεδριάζει ως συμβούλιο, χωρίς δημόσια κατ' αντιδικίαν συζήτηση, λαμβάνοντας όμως υπόψη τα υπομνήματα και άλλα στοιχεία που υποβάλλονται σε αυτό από την κυβέρνηση, την αντιπολίτευση, τον παράγοντα που αποφάσισε την παραπομπή, τους διαδίκους ή άλλους ενδιαφερομένους.

Εκτός από τον ως άνω έλεγχο συνταγματικότητας, μπορεί να δοθούν στο συντ. δικαστήριο και άλλες αρμοδιότητες μεταξύ των οποίων και όσες ανήκουν σήμερα στο ΑΕΔ, σύμφωνα με το άρθρο 100 του Συντάγματος, καθώς επίσης και αρμοδιότητες που έχουν δοθεί σε ορισμένες ανεξάρτητες, λεγόμενες, αρχές ιδίως στο Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, στην Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου και στην Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (άρθρα 9 Α, 19 παρ. 2, 15 παρ. 2, 101 Α του Συντάγματος). Σκόπιμο θα ήταν να του ανατεθούν και ορισμένες από τις άλλες αρμοδιότητες που προσήκουν σε συνταγματικό δικαστήριο, ιδίως η εκδίκαση, σε κάποιες περιπτώσεις, 'ατομικών συνταγματικών προσφυγών', κατά το πρότυπο του γερμανικού, του ιταλικού και του ισπανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου. Πάντως, πρέπει να αποτραπεί η υπέρμετρη επιβάρυνση του συντ. δικαστηρίου, προκειμένου αυτό να παραμείνει ολιγομελές, να έχει υψηλό επίπεδο και να διαθέτει το απαραίτητο κύρος.

Γ. Εγγυητικός και διαμεσολαβητικός ρόλος του συνταγματικού δικαστηρίου

Ένα τέτοιο όργανο θα αποτελεί, επιπλέον, λειτουργικό αντίβαρο έναντι της υπερσυγκέντρωσης εξουσίας που παρατηρείται σήμερα στο πρόσωπο του εκάστοτε πρωθυπουργού και της κυβερνητικής ομάδας της εμπιστοσύνης του, που στην πραγματικότητα κυβερνά, διοικεί και νομοθετεί, ελέγχοντας τα πάντα. Θα αποτελεί, επιπλέον, φραγμό στην παραθεσμική εξουσία των μέσων μαζικής ενημέρωσης (ΜΜΕ) και των άλλων κέντρων εξωθεσμικής εξουσίας, από τις επεμβάσεις και την επιρροή των οποίων κινδυνεύουν όχι

μόνο τα δικαιώματα του ανθρώπου, αλλά, επίσης, το περιβάλλον, η οικονομία και η δημοκρατία. Το συντ. δικαστήριο είναι ο φυσικός εγγυητής όλων αυτών αφού, σχεδόν πάντοτε, η απειλή εις βάρος των αγαθών αυτών ενυπάρχει σε νομοθετήματα που υπονομεύουν τις αξίες που προστατεύονται από το Σύνταγμα.

Επιπροσθέτως το συνταγματικό δικαστήριο θα μπορεί, από τη φύση του ως έγκυρος εκφραστής της συνταγματικής νομιμότητας, να διαμεσολαβεί και να αποκομματικοποιεί ορισμένα μείζονα ζητήματα, που σήμερα γίνονται αντικείμενο κομματικής εκμετάλλευσης, με επακόλουθο να αποτελεμάτωνται εξαιτίας του 'πολιτικού κόστους'. Μέσω μιας ανιδιοτελούς και φωτισμένης ερμηνείας του Συντάγματος, θα μπορεί να επιτυγχάνει, μέσα στα αυστηρά πάντα πλαίσια της νομιμότητας, την αποφόρτιση και αποστασιοποίηση, ώστε η εκάστοτε κυβέρνηση να έχει την αναγκαία θεσμική κάλυψη και να μπορεί να προχωρήσει. Μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος και οικιστικά, χρονίζοντα προβλήματα της παιδείας, της δημόσιας διοίκησης και της καταπολέμησης της διαφθοράς, καθώς και πλείστα άλλα μέτρα εκσυγχρονισμού, που σήμερα αποτελούν απλώς αντικείμενο στείρας αντιπαράθεσης, θα προχωρούσαν, ύστερα από απόφαση του συντ. δικαστηρίου που θα τα έκρινε συνταγματικώς θεμιτά ή και επιβεβλημένα.

Δ. Συγκρότηση και λειτουργία του συνταγματικού δικαστηρίου

Η *συγκρότηση* του συνταγματικού δικαστηρίου πρέπει, όπως σημειώθηκε ήδη, να είναι ολιγομελής και υψηλού επιπέδου ώστε να εμπνέει εμπιστοσύνη και σεβασμό.

Η επιλογή των μελών του να γίνεται από ανώτατα, μη κομματικά, θεσμικά όργανα, μεταξύ των αναγνωρισμένων κύριων νομομαθών, κατά προτίμηση δημοσιολόγων, ει δυνατόν με δικαστική πείρα ή και μεταξύ άλλων επιστημόνων γενικής αναγνώρισης και με κοινωνική πείρα. Τα μέλη του δικαστηρίου να υπηρετούν σε αυτό με πλήρεις δικαστικές εγγυήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας, με πολυετή, μη ανανεώσιμη, θητεία. Η τμηματική ανανέωση των μελών είναι απαραίτητη, ώστε να εξασφαλίζεται η νομολογιακή συνέχεια.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Avril, P. και Gicquel, J. (1998). *Le Conseil Constitutionnel*, 4η έκδοση. Montchrestien.
- Carcassonne, G. (2002). *La Constitution*, 5η έκδοση. Editions du Seuil, Essais.
- Δαγτόγλου, Πρ. (1988). *Ο Δικαστικός Έλεγχος της Συνταγματικότητας των Νόμων*. No B 36.
- Favoreu, L. (1988). *La Politique Saisie Par le Droit*. *Economica*.
- Favoreu, L. (1994). *Recueil de Jurisprudence Constitutionnelle 1959-1993*. Litec.
- Fromont, M. (1996). *La Justice Constitutionnelle Dans le Monde*. Dalloz.
- Hamon, L. (1987). *Les Juges de la Loi. Naissance et Role d'un Contrepouvoir*. Fayard.
- Luchaire, F. (1997). *Le Conseil Constitutionnel*. *Economica*. 2η έκδοση.
- Μαντινάκης, Α. (1994). *Κράτος Δικαίου και Δικαστικός Έλεγχος της Συνταγματικότητας*, I. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- Meunier, J. (1994). *Le Pouvoir du Conseil Constitutionnel. Essai d'Analyse Strategique*. Bruylant-LGDJ.
- Roussillon, H. (1996). *Le Conseil Constitutionnel*, 3η έκδοση. Dalloz.
- Σκουρής, Β. και Βενιζέλος, Ευ. (1985). *Ο Δικαστικός Έλεγχος της Συνταγματικότητας των Νόμων*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- Σκουρής, Β. (1996). *Συστήματα του Δικαστικού Ελέγχου της Συνταγματικότητας των Νόμων*. Σε *Προσανατολισμοί στο Δημόσιο Δίκαιο*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- Σκουρής, Β. (1996) *Η Επίλυση των Συνταγματικών Διαφορών στην Ελλάδα*. Σε *Προσανατολισμοί στο Δημόσιο Δίκαιο*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- Τσάτσος, Δ. (1993). *Συνταγματικό Δίκαιο*, τόμ. Β. *Οργάνωση και Λειτουργία της Πολιτείας*, 2η έκδοση. Αθήνα: Αντ. Σάκκουλας.
- Turpin, D. (2000). *Le Conseil Constitutionnel. Son Role, sa Jurisprudence*, 2η έκδοση. Hachette.